

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNİN ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ VE YAŞADIKLARI GÜÇLÜKLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Uzm. Psk. Dan. Osman Gönültaş
MEB, Isparta Şehit Polis Mehmet Karacatilki Bilim ve Sanat merkezi
ogonultasmlt@gmail.com

Prof. Dr. Meral Kılıç Atıcı
Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
matci@egitim.cu.edu.tr

Özet

Bu çalışmada, ailelerin üstün yeteneğe sahip çocuklarının karakteristik özellikleri ve karşılaştıkları güçlüklerle ilgili düşüncelerini ve bu güçlüklerle baş etme yöntemlerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında çocukları Isparta Şehit Polis Mehmet Karacatilki Bilim ve Sanat Merkezine devam eden toplam 45 veli oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılar üstün yetenekli çocukları diğer çocuklardan ayıran temel özellikler, karşılaşılan güçlükler ve güçlüklerle baş etme yöntemleri ile ilgili düşüncelerini belirtmişlerdir. Araştırma bulgularına göre, üstün yetenekli çocukları diğer çocuklardan ayıran karakteristik özellikler ile ilgili bilişsel özellikler olarak aşırı soru sorma ve hızlı öğrenme/kavrama; sosyal-duygusal özellikler olarak aşırı duygusal/hassas olma ve mükemmeliyetçilik ve karşılaşılan güçlüklerle ilgili aşırı soru sorma, mükemmeliyetçilik ve aşırı duygusal/hassas olma ön plana çıkmıştır. Baş etme yöntemleri olarak da sohbet etmek ve sabırla dinlemek ön plana çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Üstün yetenekli çocuklar, gelişimsel özellikler, aile, güçlükler.

THOUGHTS OF FAMILIES OF GIFTED CHILDREN ABOUT THEIR CHILDREN'S CHARACTERISTICS AND DIFFICULTIES

Abstract

In this study, it is aimed to reveal the thoughts of the families of gifted children about their characteristics, their methods of coping with difficulties encountered and their opinions about these difficulties. The study group of the research consisted of 45 parents whose children have been studying at Isparta Sehit Polis Mehmet Karacatilki Science and Art Center in the academic year of 2017-2018. In the study, a form consisting of semi-structured questions was used as data collection tool. Participants expressed their opinions on the basic characteristics that distinguish gifted children from other children, difficulties encountered and to cope with difficulties. According to the research findings, the cognitive features of the gifted students are overly questioning and fast learning / understanding; social-emotional characteristics are often over-emotional / sensitive and perfectionism has been repeated frequently. As a way of coping with difficulties excessive questioning, perfectionism and being overly emotional / sensitive; and, as a way of coping method, chatting and listening patiently have come to the forefront.

Keywords: Gifted children, developmental characteristics, family, difficulties

GİRİŞ

Üstün yetenekli çocuk, bir ya da birden çok yetenek alanında ya da zekâ özelliğinde akranlarından çok üstün performans gösteren ya da gizilgücesahip olan ve diğer alanlarda da ortalama düzeyde özelliklere sahip olan çocuktur (Akkanat, 1999). Levent (2014)'e göre ise üstün yetenekli çocuklar, zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya akademik alanlarda yaşlarına göre yüksek düzeyde başarı gösterdiği, alan ve konu uzmanları tarafından belirlenen çocuklardır. Üstün yetenekli çocuklar yaşlarına göre farklı gelişim özelliklerine sahiptirler. Üstün yetenekli çocukların gelişim özellikleri incelendiğinde bazılarının bir alanda bazı çocukların ise birden fazla yetenek alanında üstün özelliklere sahip olduğu görülmektedir (Kurtulmuş, 2010).

Üstün yeteneklilerde en yalın tanı ölçütü olarak dikkate alınabilecek özellikler şunlardır:

- En az bir yetenek alanında yaşlarının üstünde performans
- Dile hâkimiyet
- Merak ve bazı konulara yoğun ilgi
- Çabuk öğrenme
- Güçlü bellek
- Yüksek düzeyde duyarlılık
- Özgün ifade biçimleri
- Yeni ve zor deneyimleri tercih
- Kendisinden büyüklerle arkadaşlık
- Yeni durumlara uyum sağlama
- Okumaya düşkünlük (Akarsu, 2001).

Üstün yetenekli çocuklar doğuştan getirdikleri bu üstün yönlerini kaybetme veya yanlış yönlendirme suretiyle zararlı sonuçlar doğurma gibi tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu gibi olumsuz durumların ortaya çıkmaması veya daha etkili bir şekilde baş edilebilmesi için üstün yetenekli çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâline ulaşabilmelerinde herkesin üzerine düşeni yapması önem arz etmektedir (Bilgen Sivri ve Yıldız, 2015). Doğduğu andan itibaren gereksinimleri normal çocuklardan farklılaşan ve karakteristik birçok özelliği olan üstün yetenekli çocukların hayatında ailenin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Üstün yeteneklilik sağlıklı kişilik özellikleri geliştirmek için tek faktör değildir. Sağlıklı kişilik özelliklerinin gelişmesi için daha çok sağlıklı kişilik özelliklerine sahip ebeveyn ve sağlıklı bir aile ortamı gerekir (Karakuş, 2010; Çağlar, 2004).

Aile, her bireyin dünyaya gelişi ile birlikte içinde yaşamaya başladığı ve ilk deneyimlerini edindiği kurumdur (Öztabak, 2018). Bir çocuğun sağlıklı gelişiminde en önemli görev hiç kuşkusuz aileye düşmektedir. Çocukların ilk öğretmenleri olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda bilinçli olmaları oldukça önemlidir (Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010). Üstün yeteneklilerin eğitim ve gelişimi üzerinde anne babaların önemli bir işlevi vardır. Üstün yetenekli çocuğun yaşamdan doyum alması ve dengeli bir birey olarak yetişmesi aile içi ilişkiler ve anne babaların tutumları ile ilişkilidir (Karakuş, 2010). Destekleyici ve yardım edici aile çocuğun sadece akademik başarısını değil aynı zamanda sağlıklı ve güçlü kişilik gelişimini de sağlayabilir. Ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ilk temelleri çocukların tüm hayatlarını etkileyecek silinmez izler bırakır (Mendaglio ve Peterson, 2016).

Bireyler her özelliğinin tanındığı ve sahip olduğu özelliklerinin gelişebildiği ölçüde toplum içinde uyumlu, yararlı ve mutlu bir birey olarak gelişir (Çağlar, 1972). Üstün yetenekli çocuklar ihtiyaçları karşılanıp doğru yönlendirildiklerinde toplumun geleceğinin şekillenmesinde en umut vaat eden gruplardan biri olmaktadır. Bu nedenle, ailelerin üstün yetenekli çocuklarının özelliklerini tanıması, ihtiyaçlarını fark etmesi, ihtiyaçlarının karşılanması için çaba göstermesi, karşılaşılabilecekleri sorunlarda çocuklarına doğru rehberlik etmesi ve her alanda sağlıklı gelişimlerini desteklemesi gerekmektedir (Afat, 2013).

Çocukların ilk öğretmenleri olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda bilinçli olmaları oldukça önemlidir. Çünkü çocuğun ilk ve en önemli öğrenme ortamı evdeki yaşantılarıdır (Dağlıoğlu ve Alemdar (2010); Yılmaz, 2015). Erken çocukluk yaşantıları ve saygılı, yetkilendirici ebeveyn yaklaşımları üstün yeteneklilerin olumlu kişilik geliştirmelerine oldukça katkı sağlar. Ayrıca ailelerinin destekleyici tutum ve

davranışları çocukların öz güven, öz yeterlilik ve başarı motivasyonları üzerinde olumlu etkiye sahiptir. (Özbay ve Palancı, 2011).

Çocuğun üstün yetenekli olarak tanınması, dolayısıyla bir üstünlük sıfatı ile "damgalanması" hem çocuk hem de ailesi için sorunlar yaratmaktadır. Aileler bir yandan zeki ve yetenekli bir çocuğa sahip olmanın gururunu yaşarken bir yandan da çocuğa yetememenin sıkıntısını çekebilir (Akarsu, 2001). Çocuğun üstün yeteneklerini fark etmenin de öncesinde, onun kendine özgü gelişim ve eğitim gereksinimlerini karşılama konusunda ailenin rolü ve sorumlulukları önemlidir (Yılmaz, 2015). İnsanlar yalnızca zihinden ya da bilgiden oluşmaz. Zihinsel yapı ve bilgi, ancak duygularımız sosyal gereksinimlerimiz ve bedensel gereksinimlerimizle bir arada işlevsel ve etkili olarak kullanılabilir. Üstün yetenekliler söz konusu olduğunda bilişsel özellikleri ve akademik başarılarına odaklanılırken, bu alanların duygusal ve sosyal gelişimleri ile bütünlük taşıdığı gözden kaçırılmaktadır (Akarsu ve Mutlu, 2017). Kurtulmuş (2010)'a göre, üstün yetenekli çocukların anne babaların çoğunlukla çocuklarının kişiliklerini bir bütün olarak değerlendirmedikleri, çocuklarını yalnızca üstün oldukları alandaki özellik ve yetenekleri ile değerlendirdikleri görülmektedir. Ebeveynlerin üstün yetenekliliğin sadece akademik ve zihinsel yeteneklerden oluşmadığını anlamaları ve bu anlayışla çocuğa yaklaşımları gerekmektedir. (Yılmaz, 2015).

Ebeveynlerin asla unutmamaları gereken bir gerçek vardır, o da yetenek alanı ve düzeyi ne olursa olsun bütün üstün yeteneğe sahip çocukların da bir çocuk olduğu ve çocukluklarını yaşamaya, çocuk gibi davranmaya ihtiyaç duydukları gerçeğidir (Metin, 1999). Dünyaya gelen her çocuk, çocukluğunu yaşama hakkına sahiptir. Yaşadığı coğrafya ve yeteneği ne olursa olsun bu temel çocuk hakkı hiç bir biçimde ertelenemez (Özkan, 2009).

Bu görüşlerden hareketle üstün yeteneğe sahip çocukların ailelerinin bu çocuklar hakkındaki düşüncelerini ve karşılaştıkları güçlükleri belirlemenin bu çocukların sağlıklı yaklaşım ve etkili yönlendirmede öneriler geliştirmeye öncülük etme açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu nedenle, bu çalışmada ailelerin üstün yeteneğe sahip çocuklarının karakteristik özellikleri ve karşılaştıkları güçlüklerle ilgili düşüncelerini ve bu güçlüklerle baş etme yöntemlerini ortaya çıkarmak amaçlanmış ve aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Ailelerin üstün yetenekli çocukları diğer çocuklardan ayıran temel (sosyal-duygusal-bilişsel) özellikler konusundaki görüşleri nelerdir?
2. Ailelerin üstün yetenekli çocuğa sahip olmakla ilgili yaşadığı güçlükler ve bu güçlüklerle baş etme yöntemleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Ailelerin üstün yeteneğe sahip çocuklarının karakteristik özellikleri ve karşılaştıkları güçlüklerle ilgili düşüncelerini ve bu güçlüklerle baş etme yöntemlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ailelerin araştırma konusuna yönelik görüşleri nitel araştırma desenlerinden "olgubilim deseni" kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Olgubilim deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bu kapsamda elde edilen veriler yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcıları 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında çocukları Isparta Şehit Polis Mehmet Karacatilkı Bilim ve Sanat Merkezine devam eden toplam 45 veliden oluşmaktadır. Katılımcıların seçiminde gönüllülük esas alınmıştır. Katılımcıların cinsiyeti Tablo 1 de ve eğitim durumları ise Tablo 2 de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyetine Ait Bulgular

Cinsiyet	(f)	Toplam
Kadın	24	45
Erkek	21	

Katılımcıların eğitim düzeyine ilişkin bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Eğitim Düzeyine Ait Bulgular

Eğitim Düzeyi	Anne(f)	Baba(f)	Toplam
İlkokul	1	-	1
Lise	3	1	4
Lisans	16	6	25
Lisansüstü	4	11	15

Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiştir. Bu bağlamda, veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından “yarı yapılandırılmış görüşme formu” hazırlanmış, uzman görüşüne sunulmuş ve alınan dönütler yardımıyla yeniden şekillendirilerek toplam 3 sorudan oluşan bir form haline getirilmiştir. Katılımcılar görüşmede üstün yetenekli çocukları diğer çocuklardan ayıran temel özellikler, karşılaşılan güçlükler ve güçlüklerle ilgili baş etme yöntemleri ile ilgili düşüncelerini belirtmişlerdir.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, nitel araştırmalarda önemli bir veri analizi yöntemidir. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada elde edilen veriler soru soru analiz edilmiştir. Elde edilen veriler kodlanmış ve temalar altında toplanmıştır. Daha sonra, bunlara ilişkin frekanslar (f) belirlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin üstün yetenekli çocukların ayırt edici özellikleri, yaşanan güçlükler ve güçlüklerle baş etme yöntemleri ile ilgili bulgular yer almaktadır.

Ailelerin “Üstün yetenekli çocukları diğer çocuklardan ayıran temel (sosyal-duygusal-bilişsel) özellikler sizce nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtların analizinden oluşan bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Üstün Yetenekli Çocukları Diğer Çocuklardan Ayıran Karakteristik Özellikler

Temalar	Kod/kavramlar	Frekans (f)	Toplam
Bilişsel Özellikler	Aşırı Soru Sorma	25	73
	Hızlı Öğrenme/Kavrama	19	
	Merak	13	
	Zengin Hayal Gücü	10	
	Güçlü Hafıza	6	

Duygusal-Sosyal Özellikler	Aşırı Duygusal/Hassas Olma	24	
	Mükemmeliyetçilik	15	
	Sürekli/Aşırı Hareket	11	75
	Yüksek Özgüven	10	
	Liderlik	8	
	Aşırı Sorumluluk	7	

Verilerin analizi sonucunda ailelerin üstün yetenekli çocukların karakteristik özelliklerine ilişkin düşüncelerini iki ana tema altında toplamak mümkün olmuştur. Bunlar bilişsel ve duygusal-sosyal özelliklerdir. Aşırı soru sorma (f=25), hızlı öğrenme/kavrama (f=19), merak (f=13), zengin hayal gücü (f=10) ve güçlü hafıza (f=6) bilişsel özellikler içinde yer almaktadır. Örneğin veliler "Çok soru soruyor, bazen sorularını cevaplamakta zorlanıyorum. Sorularda bir konudan bir konuya sıçramakta.", "Çok hızlı öğrenme ve kavrama becerisi var.", "Meraklıdır ve her şeyi en ince ayrıntısına kadar öğrenmek ister.", "Müthiş bir hayal gücü vardır." "Hafızası çok güçlü, çok ince ayrıntıları detayları ile birlikte hatırlayabiliyor." şeklinde görüş belirtmişlerdir. Aşırı duygusal/hassas olma (f=24), mükemmeliyetçilik (f=15), sürekli/aşırı hareket (f=11), yüksek özgüven (10), liderlik (f=8) ve aşırı sorumluluk (f=7) sosyal-duygusal özellikler içinde yer almaktadır. Örneğin veliler "Çok duygusal bir çocuk. Büyüyünce gezen doktor olmak istediğini ve ihtiyaç sahibi olan herkese tedavi imkânı sunmak istiyor.", "Mükemmeliyetçidir, bu yüzden her şeyin en güzel ve en kusursuz olması için uğraşır.", "Lider olmayı sever.", "Hareketli, yerinde duramayan bir çocuk.", "Kendine güveni çok yüksek.", "Sorumluluk duygusu çok yüksek. Kendine verilen görevi ya da kendisinin çıkardığı görevi bitirmeden dinlenmek istemez." şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Ailelerin "Üstün yetenekli çocuğa sahip olmakla ilgili yaşadığınız güçlükler nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtların analizinden elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Olmakla İlgili Karşılaşılan Güçlükler

Tema	Kodlar	Frekans (f)	Toplam
Kişilik Özellikleri	Aşırı Soru Sorma	19	49
	Mükemmeliyetçilik	12	
	Aşırı Duygusal/Hassas Olma	11	
	Sürekli İlgi İsteği	7	
Diğer	Güçlük Çekmeme	7	7

Ailelerin üstün yetenekli çocuğa sahip olmakla ilgili yaşadıkları güçlüklerin daha çok çocuğun kişilik özelliklerine bağlı olarak görüldüğü, bu özelliklerin de aşırı soru sorma (f=19), mükemmeliyetçilik (f=12), aşırı duygusal/hassas olma (f=11) sürekli ilgi isteği (f=7) şeklinde ortaya çıkmıştır. Örneğin veliler, "Sorduğu sorulara doğru cevaplar veriyor muyum acaba diye kendimi sorguladığım zamanlar oluyor.", "Mükemmeliyetçi yapısı hem bizi hem de onu çok yıpratıyor. Ödevlerinin düzgün olmasını ister, bu yüzden 5. Sınıftan itibaren hep geç yatıyoruz.", "Başkaları için normal olabilecek durumlar çocuğumuzu duygusal olarak daha fazla etkiliyor.", "Sürekli ilgi ve birlikte vakit geçirmek ister. Zaman ayırmakta zorlanıyorum" şeklinde görüş belirtmişlerdir. Yedi kişi ise güçlük çekmediğini dile getirmiştir. Örneğin veliler, "Pek sorun yaşadığımız söylenemez. Aile içinde olsun, arkadaş çevresinde olsun hiç önemli bir güçlük yaşatmadı.", "Güçlükten ziyade fırsat olarak görüyorum." şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Ailelerin "Yaşadığınız güçlüklerle ilgili baş etme yöntemleriniz nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtların analizinden elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Karşılaşılan Güçlüklerle İlgili Baş Etme Yöntemleri

Tema	Kodlar	Frekans (f)	Toplam
Ebeveyn Çocuk İlişkisi ve İletişimi	Sohbet Etmek	17	43
	Sabırla Dinlemek	13	
	Sosyal Faaliyetlere Katılmak	8	
	Birlikte Araştırma Yapmak	5	
Dış Destek	Uzman Desteği Almak	5	8
	Kaynak Sağlamak	3	

Ailelerin yaşadıkları güçlüklerle ilişkin baş etme becerileri ile ilgili düşüncelerini ebeveyn-çocuk ilişkisi ve dışarıdan destek almak şeklinde gruplamak mümkündür. İlişki ve iletişim içerisinde sohbet etmek (f=17), sabırla dinlemek (f=13), sosyal faaliyetlere katılmak (f=8) ve birlikte araştırma yapmak (f=5) şeklinde sıralanmıştır. Örneğin veliler "Sık sık sohbet ederiz. Mutlaka gününün nasıl geçtiğini sorarım. Açık uçlu sorularla konuşmasını teşvik ederim.", "Sabırla dinlemekten başka çare göremiyorum.", " Birlikte doğa yürüyüşü yapmaya, sinema ya da tiyatroya gitmeye çalışıyoruz. "Merak ettiği konularla ilgili internette birlikte araştırma yapıyoruz." şeklinde görüş belirtmişlerdir. Dışarıdan destek almak ise uzman desteği almak (f=5) ve kaynak sağlamak (f=3) şeklinde ortaya çıkmıştır. Örneğin veliler "Öğretmenleri ile sürekli iletişim halinde oluyoruz. Önerilerini dikkate almaya çalışıyoruz.", "Çaresiz kaldığım zamanlarda rehber öğretmenine danışıyorum.", "Merak ettiği konuları araştırabilmesi için sınırsız kitap alabilme özgürlüğü var. İsteddiği her kitabı alıyoruz." şeklinde görüş belirtmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, ailelerin üstün yeteneğe sahip çocuklarının karakteristik özellikleri ve karşılaştıkları güçlüklerle ilgili düşünceleri ve bu güçlüklerle baş etme yöntemleri incelenmiştir.

Araştırma bulguları incelendiğinde üstün yetenekli çocukların karakteristik özellikleri ile ilgili aşırı soru sorma, aşırı duygusal/hassas olma, hızlı öğrenme/kavrama, mükemmeliyetçilik, merak, sürekli/aşırı hareket, zengin hayal gücü, yüksek özgüven, liderlik, aşırı sorumluluk ve güçlü hafıza gibi sonuçlar elde edilmiştir. Üstün yetenekli çocuklar normal gelişim gösteren akranlarına göre farklı özelliklere sahiptir. Yapılan birçok araştırma elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Çağlar (1972) ve Davaslıgil (1990)'a göre üstün yetenekli çocuklar sürekli soru sorarlar, meraklıdırlar, çabuk ve kolay öğrenirler ve mükemmeliyetçi bir yapıya sahiptirler. Çamdeviren (2014)' e göre üstün yetenekli çocuklar zaman zaman aşırı duygusal olabilirler ve yüksek özgüvene sahiptirler. Özkan (2009)' a göre çok güçlü ve hızlı çalışan hafızaya sahiptirler. Görüp duyduklarını çok uzun süre hafızalarında tutabilirler. Üstün yetenekli çocuklar için önemli özelliklerden biri aşırı duyarlılık, hassasiyettir. Bu özellik tüm üstün yetenekli çocuklarda farklı düzeyde de olsa görülür (Özbay, 2013). Ogurlu ve Yaman (2013)' a göre üstün yetenekli çocuklar aşırı duyarlılık, mükemmeliyetçilik, çok fazla aktiviteye katılma, kurallara aşırı bağlılık gibi kendilerine özgü konularda desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Farklı özelliklere sahip olmaları nedeniyle, üstün yetenekliler çoğunlukla, ciddi boyutlara ulaşabilen problemler ile karşılaşmakta ve dezavantajlı duruma düşebilmektedir. Özellikle düzensiz aile yapısı, ilgisizlik, yüksek beklenti gibi nedenlerden dolayı potansiyellerini tam olarak gerçekleştirememektedirler (Sezginsoy, 2007; Karakuş, 2010). Üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal özellikleri yaşadığı ortamdan etkilenir. Bu anlamda yetiştiği ortam bu çocukların nasıl şekillenecekleri hakkında da önemli bir rol oynar (Özkan, 2009). Ailelerin yapıcı yaklaşımlarıyla bu özellikleri onları daha üretken ve mutlu kılarken aksi durumda kendilerini tamamen kapatır hatta ciddi ruhsal sorunlar yaşayabilirler (Ataman, 2004 a). Anne babaların üstün yetenekli çocuğu anlaması ve desteklemesi çocuk üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Kurtulmuş, 2010). Ailelerin, çocuklarının özelliklerini ve bunlara özgü ihtiyaçlarının farkında olmaları

çocukların gelişimini teşvik eder. Üstün yetenekli çocuk, bir bütün olarak değerlendirilmeye; yetenekli olduğu alanların dışında da özellikleri ve fiziksel, duygusal, sosyal ihtiyaçları olduğunun bilinmesine ihtiyaç duymaktadır (Özbay, 2013).

Ailelerin yaşadıkları güçlüklerle ilişkin bulgular incelendiğinde çocuklarının aşırı soru sormaları, mükemmeliyetçilik eğilimleri, aşırı duygusal/hassas olmaları, sürekli ilgiye ve konuşmaya ihtiyaç duymaları sonucu elde edilmiştir. Örneğin, Karakuş (2010) üstün yetenekli çocukları olan anne babaların karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amacıyla yaptığı araştırmada, fazla soru sorma, yüksek beklenti, hassas ve duyarlı olma, çok fazla konuşma gibi özellikler karşısında anne babaların zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Gelişimleri akranlarından daha hızlı olan üstün yetenekli çocuğa sahip olmak aileler için bu çocuğun ilk yıllarında sorun teşkil etmiyorken aile ilerleyen yıllarda çocuğun farklı gelişim ihtiyaçları ile baş edememeye başlamaktadır (Çamdeviren, 2014). Üstün yetenekli çocukların akranlarına göre farklı duygusal özellikler sergiledikleri bilinmektedir. Öncelikle yaşadıkları çevre özellikle aileleri tarafından bu farklılıklar bilinip kabul edilmesi gerekir (Oğurlu ve Yaman, 2014). Üstün yetenekli çocukların ailelerinin çok daha şanslı olduğu ve bu ailelerin işlerinin çok daha kolay olduğu kanısı yanlış bir inanıştır. Aslında bu durum aileler için oldukça zordur (Ataman, 2004 a). Üstün yeteneklilik tüm aile üyelerinin hayatını etkilemektedir (Fornia ve Frame, 2001). Üstün yetenekli çocuğa sahip aileler kendilerini hem ödüllendirilmiş hem de cezalandırılmış hissedebilirler. Üstün yetenekli olmak, hem çocuk için hem de aile için içsel ve dışsal çok çeşitli sosyal duygusal deneyimlerle mücadele gücünü gerektirmektedir. Bir aile için üstün yetenekli çocuğa sahip olmak hem keyifli hem de zorlayıcı bir durum olabilmektedir (Moon, 2004). Bu da aile yapısında bazı düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir (Fornia ve Frame, 2001).

Ailelerin yaşadıkları güçlüklerle ilişkin baş etme becerileri ile ilgili bulgular incelendiğinde ise çocukla iletişim kurmak, onu sabırla dinlemek, sosyal faaliyetlere katılmak ya da katılmasını sağlamak, birlikte araştırma yapmak ve uzman desteği almak sonucu elde edilmiştir. Bu bulguları destekler nitelikte alanyazında bulgu ve saptamalara ulaşmak mümkündür. Öztapak (2018)'a göre üstün yetenekli çocuğun aileye katılımıyla birlikte gerek çocuğun kendine özgü özellikleri gerekse ailenin ebeveynlik noktasındaki birikimleri kapsamında diğer ailelerden farklı bir etkileşim sürecinin başlaması kaçınılmaz bir durumdur. Ebeveyn ile çocuk arasındaki olumlu ve destekleyici ilişki, çocuğun kendini güvende hissetmesini sağlamaktadır (Afat, 2013). Üstün yetenekli çocukların ailelerinin onları birey olarak görmesi, iyi birer dinleyici olması, onlarla empati kurması ve onlarla birlikte etkinlik yapmaları çocuklarının potansiyelini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010; Özkan, 2009). Üstün yetenekli çocuklar çoğu zaman akranları yerine yetişkinlerle iletişim kurarlar ve özellikle de aileleriyle paylaşımında bulunmayı daha çok tercih etmektedirler. (Ataman, 2004 b). Ailelerin çocuğun yaratıcılık, merak, ilgi, oyun merakını anlamaları ve desteklemeleri gerekir. Özellikle çocukların sordukları sorular, tatmin edici düzeyde cevaplamalıdır. Çünkü bu çocuklar için yüzeysel cevaplar yeterli değildir, sorularına derinlemesine ve ayrıntılı cevaplar almak isterler. Ayrıca çeşitli konulara yönelik derin ilgileri ve bilgi gereksinimleri için onlara nitelikli zaman ayırmaları gerekir (Ersoy ve Avcı, 2004; Harrison, 2004). Çocuğunun okul dışındaki uzmanlarla etkin, sürekli ve gerçekçi biçimde destekleyici işbirliği kuran aileler, çocuğun gelişiminde karşılaştıkları güçlükleri daha kolay aşabilirler (Yılmaz, 2015).

ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonucunda bazı öneriler geliştirilmiştir. Ailelerin çocuklarının gelişimsel özellikleri ile ilgili farkındalıklarını artırmak ve var olan potansiyellerini geliştirmek amacıyla ailelere yönelik aile eğitim programları düzenlenebilir.

Üstün yetenekliler alanında uzman kişiler tarafından düzenli aralıklarla seminer, konferans vb. çalışmalar yapılabilir.

Bilim ve Sanat Merkezileri'ndeki rehberlik birimi uzmanlarına üstün yetenekli çocukların gelişimsel özellikleri ve onlara nasıl davranılması gerektiği konusunda hizmet içi eğitim çalışmaları artırılabilir.

Anne babalar üstün yetenekli çocuğu olan diğer ailelerle bir araya gelerek çocuklara yaklaşım ve güçlüklerle baş etme konusunda bilgi, deneyim ve yaşantılarını paylaşabilir, birbirlerine önerilerde bulunabilirler.

KAYNAKÇA

Afat, N. (2013). Çocuklarda üstün zekânın yordayıcı olarak ebeveyn tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 155-168.

Akarsu, F. (2001). *Üstün yetenekli çocuklar. Aileleri ve sorunları*. Ankara, Eduser Yayınları.

Akarsu, Ö. ve Mutlu, B. (2017). Üstün yetenekli çocukları anlamak: çocukların sosyal ve duygusal sorunları. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7 (2):112-116

Akkanat, H. (1999). Üstün ve özel yetenekli çocuklar. *Milli Eğitim Bakanlığı Dergisi*, 103.

Ataman, A. (2004 a). *Üstün veya özel yetenekliler. Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları.

Ataman, A. (2004 b). *Üstün yetenekli/zekâlı çocuk ile yaşamak. Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Bilgen Sivri B. ve Yıldız S. (2015). Toplumun az bilinen yüzü: üstün zekâlı-üstün yetenekli çocuklar ve hemşirelik. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 8(3), 246-56.

Clark, B. (2015). *Üstün zekalı olarak büyümek. Evde ve okulda çocukların potansiyellerini geliştirmek*. (Çeviri Editörleri: Fatih Kaya, Üzeyir Oğurlu). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Cutss E. N. & Moseley N. (2001). *Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların eğitimi*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Çağlar, D. (1972). Üstün zekâlı çocukların özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (3).

Çağlar, D. (2004). *Üstün zekâlı çocukların eğitimi ve öğretimi. Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı yayınları.

Çamdeviren, Ş. (2014). *Bilim ve sanat merkezine (bilsem) devam eden üstün yetenekli çocukların anne babalarının karşılaştıkları güçlükler (Sakarya ili örneği)*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Dağlıoğlu, H.E. ve Alemdar, M. (2010). Üstün yetenekli bir çocuğun ebeveyni olmak. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3), 849-860.

Davasligil, Ü. (1990). Üstün çocuklar. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 13.

Ersoy, Ö. ve Avcı, N. (2004). *Üstün zekâlı ve üstün yetenekliler. Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı yayınları.

Fornia, G.L. & Frame, M.W. (2001). The social and emotional needs of gifted children: implications for family counseling. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 9 (4), 384-390.

Harrison, C. (2004). Giftedness in early childhood: the search for complexity and connection. *Roepers Review*, 26 (2), 78-84.

Ogurlu, Ü. ve Yaman, Y. (2013). Guidance needs of gifted and talented children's parents. *Turkish Journal of Giftedness and Education*, 3(2), 81-94

Oğurlu, Ü. ve Yaman, Y. (2014). Üstün yetenekli öğrencilerde beklenmedik düşük akademik başarı. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 1-21.

Özbay, Y. (2013). *Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri. Aile ve sosyal politikalar bakanlığı aile eğitim programı*, Ankara.

Özbay, Y. ve Palancı, M. (2011). Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psikososyal özellikleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 89-108.

Özkan, N. (2009). *Üstün zekâlı-üstün yetenekli çocukların eğitiminde okulun, öğretmenin ve ailenin yeri*. Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Öztabak, M.Ü. (2018). Özel/üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik rehberlik ve psikolojik danışmanlık. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, (9), 17, 80-106.

Karakuş, F. (2010). Üstün yetenekli çocukların anne babalarının karşılaştıkları güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 127-144.

Keskin S. (2006). *Üstün ve özel yetenekli çocukların bilgisayara ve bilgisayar dersine yönelik tutumları*. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Kurtulmuş, Z. (2010). *Bilim ve sanat merkezine devam eden üstün yetenekli çocukların ailelerine verilen bilgisayar temelli eğitimin aile bireylerinin aile ilişkilerini algılamalarına ve çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Levent, F. (2014). *Üstün yetenekli çocukları anlamak*. Ankara: Nobel akademik yayıncılık.

Mendaglio, S. & Peterson, J.S. (2016). *Üstün yetenekliler danışmanlık modelleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Metin. N. (1999). *Üstün yetenekli çocuklar*. Ankara: Özaflama Matbaacılık.

Moon, S. M. (2004). *Social emotinal issues under achievment and counciling of gifted and talent students*. California: Corwin Press.

Roedell, W. C. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. *Roepers Review*, 6(3), 127-130.

Sak, U. (2010). *Üstün zekâlılar özellikleri tanılanmaları eğitimleri*. Ankara: Maya Akademi.

Sezginsoy, B. (2007). Bilim ve sanat merkezi uygulamasının değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Şenol C. (2011). *Üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Yıldırım, A. ve Seçkin, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Uzun, M. (2004). *Üstün ve özel yeteneklilik nedir? Üstün yetenekli çocuklar kongresi el kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Yılmaz, D. (2015). *Üstün yetenekliler için psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları gereksinimler sorunlar ve müdahaleler*. Ankara: Nobel Yayınevi.